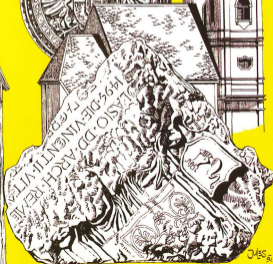

MLADEN NADU

**OBRISI
JEDNOG
VREMENA**

MES 51

U REALIZACIJI IZLOŽBE POMOGLI:

- GRADSKI FOND ZA KULTURU — ZAGREB
- »CROATIA OSIGURANJE D.D.« — ZAGREB
- »DOMACKSTAHL« DUSSELDORF (R. NJEMAČKA)
- »J.PENNG« — THÖRL (R. AUSTRIJA)
- »ARP« Sr. IVAN ZELINA
- »MD-ALKA« SESVETE
- »CAFFE BAR 1784« SESVETE
- »BADEL 1862« — ZAGREB
- PIP »SLJEME« — SESVETE
- M.Z. KAŠINA
- »UNIT« VŽ. TOPLICE
- »AGRO PROTEINKA« SESVETSKI KRALJEVEC
- »MIKA« PROIZVODNJA I TRGOVINA

Izdavač:

MUZEJ PRIGORJA — SESVETE

Za izdavača:

VLADIMIR SOKOL

Likovni postav:

IVAN RUŽIĆ

Autor izložbe i katalog:

MLADEN NADU

Suradnici:

MLADEN TOMLJENVIĆ

SNJEŽANA JURIŠIĆ

Fotografije:

MLADEN TOMLJENVIĆ

VID HORJAN

MLADEN NADU

**OBRISI
JEDNOG
VREMENA**

CRTICE IZ POVIJESTI SESVETSKOG
PRIGORJA OD 13 - 17 STOLJEĆA

Reprint 2006.

**«OBRISI JEDNOG VREMENA»
(SESVETE I SESVETSKO PRIGORJE OD 13-17 STOLJEĆA)**

GRB PLEMIČKE PORODICE
FILOPOVIĆ IZ JELKOVCA
(1578. god.)

Današnje Sesevete nalaze se oko 12 km istočno od Zagreba, na području koje pučanstvo ovoga kraja zove Prigorje—Sesvetsko prigorje. U »Geografiji Hrvatske« (knjiga I, Središnja Hrvatska, Zagreb 1974) ne postoji naziv zemljopisni za ovo područje, ali se navodi: »Središnji dio Medvednice ima najizrazitije prigorje i podgorje koje zaslužuje posebnu pažnju..., to su najpitimiji i najprije naseljeni dijelovi čitave makroracije (Središnje Hrvatske)«. Naše Sesevetsko prigorje možemo još podijeliti na pet manjih cjelina (F. Šatović, Sesevetsko prigorje, KAJ br. 6, 1971): »Sesevetsko-Kraljevečki, Sašinovečki-Cerski, Adamovečki-Mora-večki, Kašinski i Yugrovečki kraj«. Sjeverna granica Sesevetskog prigorja je Medvednica koja se kao »magnus mons« javlja u povjesnom izvorima iz 1221 godine (opis

međa posjeda »terra Cupuc et Widuse), dok se kao Medvednica prvi puta javlja 1328 godine u ispravi Karla Roberta: »inter fluvium Zave et inter dictos montes Medvednichia«. Po obroncima Medvednice »nastao je obilan sloj tla bogatog organskim sastojcima zbog truljenja biljnih dijelova« (»Geografija Hrvatske«, str. 78) i tu uspijeva hrast kitnjak koji se često javlja u srednjovjekovnim povijesnim izvorima s ovoga područja (Sesevetsko prigorje), naročito prilikom reambulacije zemljišnog posjeda. Južna granica Sesevetskog prigorja je rijeka Sava i aluvijalna nizina (recentni aluvijal) uz nju, vrlo pogodna za ratarstvo, dok su blaga uzvišenja koja se uzdižu prema Medvednici idealan teren za uzgajanje vinove loze. Istočna i zapadna granica su katastarske i općinske međe bivše općine Sesevete. Kroz Sesevetsko prigorje prolazi dio prirodnih pravaca »što su kroz dugu prošlost taj dio Hrvatske (Središnja Hrvatska) učinile težištem gospodarskog i političkog razvoja cijele Hrvatske« (Geografija Hrvatske, str. 31). Ovim prirodnim pravcima — panonski, podravski, sjevero-posavski prolazile — su tijekom srednjega vijeka dvije najvažnije prometnice toga vremena: »VIA EXERCITUALIA« u smjeru sjever-jug, dok je »MAGNA STRATA« ili »MAGNA VIA REGIS« imala smjer istok-zapad. Obje ove prometnice prolazile su preko područja Sesevetskog prigorja, »magna (via) regis« dolazila je iz »Teutonije«, prolazila kraj Gradeca, jedan njen krak je produžavao dalje na isto i negdje iza Dubrave se je račvao u dva nova pravca — jedan skreće prema jugoistoku, ide pored Seseveta i nastavlja dalje prema Čazmi, dok drugi ide na istok te sjeverno od Seseveta preko Popovca prema Zelini i Varaždina. Cesta »Via exercituaia« dolazila je iz Hrvatskog zagorja, prelazila Medvednicu kod današnjeg Laza (srednjovjekovni Wrazilaz) prolazila kroz ili pored Kašine i Seseveta i prelazila Savu kod »transitus leprosorum« (prelaz gubavaca) i dalje produžavala u Posavinu i Pokuplje.

Zahvaljujući svim ovim pogodnostima — prirodnih pravci, prometnice, relativno plodno tlo, blizina Medvednice, susjedstvo Kaptola i Gradeca — naseljavanje na području Sesevetskog prigorja započelo je već krajem XI stoljeća, osnivanjem zagrebačke županije i biskupije u doba kralja Ladislava (1077 — 1095). Županije koje osnivaju Arpadovići u Hrvatskoj nisu samo »zatvoreni cjeloviti posjed (kraljev) već raštrkan, a samo u administrativnom, sudskom, gospodarskom i crkvenom smislu čine cjelinu« (N. Klaić, Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku, str. 225). Središte svake županije (u Ugarskoj i Slavoniji se u srednjem vijeku upotrebljava strani naziv za županiju — COMITATUM i za kneza, župana — COMES) je castrum (utvrda) pa je tako »nakon osnivanja biskupije Zagreb i središte županije (kastrum). U njemu je obitavao od kralja imenovani župan« (I. Karaman-I. Kampuš, Tisućljetni Zagreb, str. 22). Dakle, u XI stoljeću osnovana je zagrebačka županija i biskupija, na čelu županije je župan (comes) imenovan od kralja koji stoluje u »zagrebačkom kastrumu« (o položaju i starosti zagrebačkog kastruma postoji mnogo teorija). Nakon provala Tatara u Hrvatsku i Slavoniju započinje u tim krajevima još intenzivnija gradnja kastruma, vladar daje pravo na gradnju svakom velikašu koji za to ima sredstva i mogućnosti.

Područje Sesvetskog prigorja pripadalo je zagrebačkoj županiji, sela, naselja i kastrumi smjestili su se na obroncima Medvednice i uskom brežuljkastom pobrdju i uz široku plodnu ravnicu uz Savu. Sva sela, kastrumi i naselja nalazila su se na ovome području u granicama crkvenih i svjetovnih feudalnih vlastelinstva: zagrebačkog biskupa, zagrebačkog Kaptola, plemićke porodice Aka (Ača), crkvenog reda templara, Građeca i najbrojnijeg slobodnog stanovništva u zagrebačkoj županiji (do kraja XIV stoljeća) »jobagiones castri zagrabiensis« (slobodnjaci zagrebačke utvrde). Ovi slobodnjaci imaju svoja sela u Turopolju i Sesvetskom prigorju — Glavnici i Moravču (ovaj je samo dijelom u Sesvetskom prigorju — srednjovjekovno Moravče). Svaki jobagiones ima mali posjed u vlasništvu i dužan je ići u rat na poziv kralja. Slobodnjaci iz sjednjovjekovnog Moravča i Glavnice bili su pripadnici starohrvatske župe Moravča o kojoj F. Šišić kaže: »već za Kolomana, ako ne još i prije u doba hrvatskih kraljeva, uredene su hrvatske županije zagrebačka, križevačka, varaždinska ali tako da su i dalje živjele male plemenske župe s središtima u Garešnici, Rovišću i MORAVČU«. Moravečki župan Abraham bio je uz Belu IV (1235 — 1270) u svim njegovim bojama s Tatarima, pa ga je zato ovaj i nagradio »daruje moravečkom županu Abrahamu kalničku utvrdju i županat« (N. Klaić, Zagreb u srednjem vijeku, str. 27). Te iste godine, 1245, Bela IV daje dozvolu županu Abrahamu »da u komitatu Moravče organizira poseban sistem obrane (u okviru arpadovskog sistema utvrda). Tako će zagorsku cestu braniti slobodnjaci zagrebačke utvrde koji su u Moravču preostali među crkvenim i velikaškim posjedima«. (N. Klaić, Zagreb, str. 27). Na taj način župan Abraham je izdvojio svoju malu plemensku župu iz zagrebačke županije, formirao moravečko-glavnički komitat ili distrikt, kako se kasnije zove i on dobiva svoga posebnog župana koji se uvijek bira iz redova slobodnjaka. Danas možemo samo naslućivati koliki je bio velik teritorij srednjovjekovnog komitata Moravče i Glavnica (distrikta). Izvorno područje se je nalazilo između rijeka Lonje i Bedenice i potoka Moravčak (I. Kukuljević, listina VII u dodatku njegovog dijela »Borba Hrvatah s Mongoli i Tatari«, Zagreb 1863). Metod Hrg je pokušao odrediti granice starohrvatske župe Moravče: »tako se je u starini zvalo područje starohrvatske župe (plemenske) u Prigorju, negdje od Laza i Kašine (jedan dio bi se nalazio u današnjem Sesvetskom prigorju — op. M. Nadu) do iza Bedenice (rijeka) blizu Breznice te je obuhvaćala tri crkvene župe — Moravče, Sv. Ivan Zelinu i dio bistričke župe«. Postoje još neki povijesni izvori kojima bi mogli približno odrediti granice ovog komitata ali to ne spada u okvire ovoga rada. Izdvajanjem moravečke župe iz zagrebačke županije, imenovanje svoga župana zahtijevalo je i formiranje nove središnjice — upravne i sudske za ovo područje a to je morao biti kastrum, koji se mora uklopiti u arpadovski obrambeni kastrumski sistem. Poslije provala Tatara na ovome području

PEČAT KRALJA RUDOLFA II NA POVELJI KOJOM SE DODJELJUJE PLEMIČKA TITULA I GRB ZGB. KANONIKU S. FILIPOVIĆU I NJEGOVOJ BRAĆI IZ JELKOVCA

niču novi kastrumi: Moravče (1260), Glavnica (1259), Blaguša (1290), Vugrovec (oko 1300) i Zelingrad (koji nije u granicama Sesvetskog prigorja, ali je po izvornosti bio sudsko-administrativna središnjica komitata Moravče, između 1242 — 1295). Danas možemo na ovom našem području točno locirati samo kastrum Blaguša (vidi sliku — tlocrt) — to je brežuljak Gradišće kod današnjeg sela Blaguše, dok ostali još nisu locirani iako postoje lokaliteti koji se moraju arheološki isprižiti da bi se došlo eventualno do relevantnih rezultata.

Pošto su se oslobodili »tutorstva« zagrebačke županije, formirali svoje središnjice u kastrumima Moravče, Glavnice i Zelingrad, slobodnjaci se već početkom 14 stoljeća počinju nazivati »jobagiones castri de Moroucha et de Glavnica« (slobodnjaci tvrđave Moravče i Glavnica), dok se 1345 tituliraju »nobiles servientes domini nostri regis de MORO UCHA« (plemeniti kraljevski viteзови iz Moravča — ima ih oko 15.).

U XIV stoljeću za ovo područje prevladava naziv distrikt, a u XVI stoljeću je isto distrikt, na kojemu se nalaze posjedi plemića i plemićkih općina. U XVII stoljeću, npr., Aleksandar Mikulić od Brokanjeva, plemić iz tog distrikta dobiva pravo od kralja Ferdinanda (izdato u Pragu 30. rujna 1652) da može držati u selu Moravče kod crkve Sv. Trojstva tri godišnja sajma. Iz XVI stoljeća imamo još dvije vrlo važne ličnosti iz ovoga distrikta—kanonik Blaž iz Moravča i kraljevski proto-notar Franjo iz Moravča. Blaž iz Moravča (Blasius de Moravcha ?—1495) bio je zagrebački kanonik, arhidakon kalnički. Završio je 1476 godine studij kanonskog prava u Rimu. Pisao je priručnik kanonskog prava (tri knjige) koje se danas čuvaju u zagrebačkoj Metropolitanskoj knjižnici. Njegov renesansni nadgrobni spomenik nalazi se danas u depou Muzeja grada Zagreba. Franjo iz Moravča (Francisco de Morachia) bio je krajem XV i početkom XVI stoljeća »egregio nostro magistro, personalis presencie nostre et regni nostri Slavonie prothonotario«. Njegovo ime susrećemo u mnogim povjesnim izvorima (saborski spisi, parnice, presude, svjedočenja) u vremenskom razmaku od 1478 — 1514 godine.

Ime srednjovjekovnih kastruma Moravče i Glavnice ili samoga područja srednjovjekovnog komitata Moravče i Glavnice ostalo je sačuvano danas u imenima sela Moravče i Glavnica Donja i Gornja. Lokacija na kojoj se danas nalazi selo Moravče pominje se u kanonskim vizitacijama 1630 godine (gdje se je nalazilo srednjovjekovno naselje ili selo Moravče neznamo) kada se govori o crkvi »ecclesia s. Trinitatis in Morochia, pagl (sela): Moravče, Glavnica, Sv. Trojstva, Glavnica Večeslavova, (L. Dobronić, Po starom Moravču, str. 24). Međutim, u popisu posjeda s brojem dimova u Zagrebačkoj županiji 1559—60 navodi se da ovaj porez nije platio Ivan Draginić iz Moravča (Moravcha — Joannis Dragynich), dok u popisu dimova za kraljevski porez u Zagrebačkoj županiji porez plaća i »plebani Snactae Trinitatis in Morochya« (Moravču). I u popisu domaćinstva od 1588. za kraljevski porez u iznosu od 75 denara po domaćinstvu u Zagrebačkoj županiji »parochie Sanctae Trinitatis in Morocha« (župa Svetog Trojstva u Moravču plaća ovaj porez za dva domaćinstva) godina je 1600. Ovo smo naveli samo da se vidi kontinuitet imena Moravče koji se upotrebljava za selo, posjed i crkvu. Selo Moravče, u današnjem smislu kao selo, prvi puta se javlja 1651 godine »villa Stae Trinitatis de Moracha« (selo kod crkve svetog Trojstva u Moravču) — (L. Dobronić, Po Starom Moravču, str. 126), koje je bilo vjerovatno zaselak sela Moravče, a koje je možda Crkvena ves ili Cirkvena ves iz 1695. Na Glavačevoj karti iz 1673 locirano je na svom današnjem mjestu pod imenom Maroutsa.

Glavnica se kao selo u povjesnim izvorima prvi puta javlja 1378 godine kao »inferiori Glavnicha et superiori Glavnicha«. Izvor iz 1427 godine upotrebljava za D. Glavnicu mađarski izraz »de Alsoglawnycza«, a iz dokumenta od godine 1474 saznajemo »da su u Glavnicu provalili Turci kojom zgodom je Dominik Cerović izgubio svoje isprave« (L. Dobronić, Po starom Moravču, str. 142). Dva izvora, iz 1507 i 1573 godine spominju selo Glavnica kao »Glawnycza«.

NADGROBNI SPOMENIK ZAGREBAČKOG KANONIKA BLAŽA IZ MORAVČA (1495. god.)

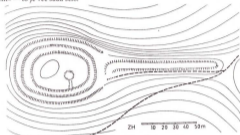
U popisu poreza »dimnice« (to je porezna jedinica — »u to doba dim s obzirom na taj porez ne znači nastanjenu kuću ili ognjište, nego zemlju koju obično uživa kmet, t. j. kmetско selište-*sessio* — Z. Herkov, Grada za financijsko-pravni rječnik feudalne epohe u Hrvatskoj, knjiga I, str. 336). Glavnica se zatim u izvorima iz 1579 i 1580 naziva »Glavnica possessio« i samo »Glavnica«. U kanonskim vizitacijama iz 1630 godine spominju se sela »Glavnica s. Trinitatis« (Glavnica svetog Trojstva) i »Glavnica Veceslay (Glavnica Večeslavova)«. Još u XIII stoljeću u komitatu Glavnica svoj posjed je imao Večeslav koji se je isticao među ondašnjim slobodnjacima (bio je župan?). U medama njegovog posjeda (opisu) ističe se »Crno brdo, današnji Kozolin, Velika i Mala Glavnica među kojima je posjed najviše bio« (J. Čuk, Zagrebačka županija oko XIII stoljeća, str. 177). Tijekom stoljeća njegov se je posjed podijelio među njegovim nasljednicima, pa tako selo Glavnica Večeslavova iz 1630 godine je nosilo njegovo ime, dok je možda selo »Glavnica svetog Trojstva čuvalo uspomenu na crkvu Sv. Trojstva dok je ona bila u Glavnici« (L. Dobronić, Moravče, str. 26). To su najvjerovatnije današnja sela Gornja i Donja Glavnica. Glavnica je i na Glavačevoj karti iz 1673. — Š. S. Trin.

Zagrebački biskup na području Sessvetkog prigorja već 1201 godine ima svoj posjed Vugrovec (»item prima predli que Ugra dicitur«). Ovaj posjed je vjerovatno neko vrijeme bio u vlasništvu zagrebačkog Kaptola, jer je zagrebački biskup Stjepan II (oko 1225 — 1247) godine 1237 priznao da bi Kaptol trebao imati te posjede, ali da su i Vugrovec i Zelina mu potrebni, pa zato ih zadržava, dok kanonicima daje posjed Podgorje (današnja Petrovina u Jaskanskom prigorju). Na tom posjedu početkom XIII stoljeća je sagrađena utvrda (castrum de Vgra — prije 1303), a biskup Mihajlo (1295 — 1303) je stanovnicima i novim došljacima »liberi nova villa nostra de Ugra-uz vugrovečki kastrum dao niz povlastica i status »slobodne varoši Vugrovec«. U izvoru iz 1307 Vugrovec se opet spominje kao »Vgra libera villa«, godine 1453 kao »cives de Ugra«. U XV stoljeću Vugrovec se u jednom izvoru iz 1478 naziva »Vugra possessio«, a u XVI stoljeću — 1543 nosi samo ime »Ugra«. Na zemljopisnoj karti S. Glavača označen je kao »Vugroutzi« — 1673.

Zagrebački kaptol ima također već od početka XIII stoljeća svoje posjede u Sessvetkom prigorju. Prvo ćemo navesti tri posjeda (upotrebljavaju se različiti termini — terra, possessio, predium, locus, villa, od kojih villa uvijek označava selo, možda i predium, dok su ostali dosta problematični i teško im je odrediti pravo značenje) koji imaju isto ime — Kašina. Prvi posjed s tim imenom smjestio se oko gornjeg toka potoka Kašine na obroncima Medvednice i naziva se u izvorima »TERA CASSINA cum BLAGUSSA«. Granice toga posjeda su opisane u ispravi (povelji) kralja Andrije iz 1217 godine. Ovaj posjed je pripadao zagrebačkom prepozitu Cirijaku i njegovoj braći, koji su ga nasljedni ali »nije poznato kada su i kako njihovi preci došli do te zemlje« (R. Gaj, Radovi 11, str. 50), dok J. Čuk (Zagrebačka županija oko XIII stoljeća) kaže da su Cirijak i njegova braća pripadali porodici Kuća od Gornje Kašine (Cassina superior). Cirijak i njegova braća, Quincianus i Bokan, su još za života stavili svoje posjede pod zaštitu zagrebačkog Kaptola, uz uvjet da ih Kaptol ne smije otuđiti. Pedeset godina kasnije, nasljednica ovoga posjeda, Ljiljana (Lilium, Lilica) udovica župana Pribislava, traži da se joj taj posjed u cijelini vrati. Poslije parnice, Kaptol je isplatio određenu svotu novca zakonitoj vlasnici i tako je »de jure« postao vlasnik ovoga posjeda.

Uz potok Kašinu postoji još jedan posjed koji se je nalazio »in medio terrarum capituli zagrabiensis... Casna vocatorum« a vlasnik je bio »Stephanus, filius Mladuchuech, quondam iobagio castri nostri zagrabiensis« (I. K. Tkalčić, Povijesni spomenici Zagreba, tom I, str. 73). Ovaj Stjepan je umro 1295 godine bez nasljednika i ostavio je oporučnu svoju zemlju Kaptolu. Njegov posjed je graničio s posjedom (terra Vlk) Vuka koji mu je bio brat ili bratić, a granice su opisane u darovnici kralja Ladislava iz 1277 godine (ovaj Vuk je isto umro bez nasljednika pošto je bio iobagiones castri, kralj je njegove zemlje poklonio Kaptolu). Iz te darovnice se vidi da je Vukova zemlja ležala »u izvorišnom području potoka Kašine, na zapadu je graničila templarima u Planini, a na sjeveru s posjedom Cozolin. Istočna granica je bio »planinski hrbat koji se neposredno uz potok Kašinu spuštao prema jugu« (R. Gaj, Radovi 11, str. 52) — tu uz južnu granicu nalazila se je Stjepanova »Casna«. Tijekom idućih desetljeća Kaptol je na ovome području na takav ili drugi način sakupljao zemlje, pa je sve te posjede u XIV stoljeću, koje je stekao u XII i XIII stoljeću, »stopio uglavnom u jedinstvenu cijelinu« (R. Gaj, Radovi 11, str. 57). To se može uočiti u povelji-potvrđnici kralja Karla Roberta iz 1328 godine kojim je Kaptolu potvrdio sve do tada stečene

posjede — ovdje se spominje ponovo posjed Kašina »item prima meta possessiones Casna ex parte Vgre incipit a rivo...« Iz opisa granica tog posjeda mogli bi zaključiti, ne posve sigurno, da je to posjed »Terra Cassina cum Blagussa« koji se je tijekom stoljeća (od 1217) povećavao, kako je Kaptol sticao zemlje i zadržao u XIV stoljeću tradiciju imena — »CASNA«. Posjed »Blagussa« spominje se u izvorima prvi puta 1261 godine, kada je u vlasništvu nekoga Martina koji je bio »jobagiones castri«, a ovaj njegov posjed se je nalazio uz gornji tok Blaguše potoka. Kaptolski Statut iz 1334 godine spominje Blagušu kao »Blagusia possessio« i »Blagussa villa«. U sporu zagrebačkog prepozita i zagrebačkog biskupa oko »predijuma« Blaguše godine 1396 prepozit tvrdi da je »prilikom diobe kanoničkih predija Blaguša pripojena prepozituri i da je tako u Statutima zapisano, ali da je naknadno izbrisana Blaguša i upisan Vražji Laz« (Lj. Ivančan, Zagrebački kanonici 1094-1944, rukopis u Kaptolskom arhivu u Zagrebu). U popisu dimova za kraljevski porez u Zagrebačkoj županiji 1507 godine stoji »Blagwsa episcopi domini«, dok izvor iz 1396 Blagušu naziva »Blagussa relicta condam Mayndzents« — to je već sada selo.

TLOCRT KASTRUMA BLAGUŠE - DANAS
BREŽULJAK IZNAD SELA BLAGUŠE
(kota 245 m)

Izvori spominju na području »terra Cassina cum Blagussa« u srednjem vijeku samo dva naselja — Kašinu i Blagušu (za ovo vidi naprijed). Kasina kao naselje spominje se već 1269 kao »Casna superior villa«, zatim 1277 kao »Casna villa« (selo Gornja Kasina). Iz privilegija koji je biskup Mihajlo (između 1295 — 1303) dao Vugrovcu, spominje se i selo Kašina: »ne želimo ovoga sajma — trga (u Vugrovcu — op. M. Nadu) da bude na štetu ili ometanje sajma — trga koji naša braća iz zagrebačkog Kaptola imaju od starine uveden u Kašini«.

Kaptolski izvor iz 1319 opet spominje selo Kašinu »Casina vella Capituli« (Kasina, selo kaptolsko). Kaptolski Statuti iz 1334, kada nabrajaju sela koja Kaptol ima u zajedničkom vlasništvu (in comuni) navodi i Kašinu: »item villam Casna vocata« (zatim selo Kašina zvano). Krajem XIV stoljeća opet imamo izvor u kojemu se Kasina spominje kao selo — 1395 »Casina villa«. Selo nastavlja svoj razvoj u XV i XVI stoljeću, u popisima za kraljevski porez (dimnicu) u Zagrebačkoj županiji 1507 je »Kasyna«, dok je izvor iz 1531 određeniji — »Kassyna villa«. Zanimljiv je i popis dimova za kraljevski porez iz 1573 — »Kassyna fumi 10« (deset kuća u Kašini plaća ovaj porez). Crkva Sv. Petra u Kašini spominje se već 1217 godine »ecclesia sancti Petri«, zatim 1277 »ecclesia Sancto Petro de Casna villa« (crkva Sv. Petra u selu Kašini). Kaptolski Statuti iz 1334 izričito naglašavaju: »item ecclesia sancti Petri de Casna« (crkva sv. Petra u Kašini). U popisu župa zagrebačke županije iz 1334-1501 godine (J. Butorac, Starine 59, Zgb. 1984, str. 68) spominje se 1501 »Bartholomeus plebanus in Cassyna« dok je 1574 »plebanus in Cassina Marcus presbyter« (L. Dobronić, Moravčec, str. 40). Kanonska vizitacija u crkvi Sv. apostola Petra i Pavla od 12 ožujka 1681 opisuje sljedeće: »župljani počeli graditi novi toranj koji će se opisati kada bude gotov. Ostalo kao za prijašnjih vizitacija«. Navode se i kapele Sv. Vid i Sv. Tome Apostola pod brdom — nanovo je napravljen veći dio krova i novi tabulati.

Na području ovoga srednjevjekovnog posjeda danas se nalaze još sela Puruževina, Gajci, Prepuštovec i Vurnovec. U izvorima iz tog doba ne spominju prva dva, dok sa Prepuštovec i Vurno-

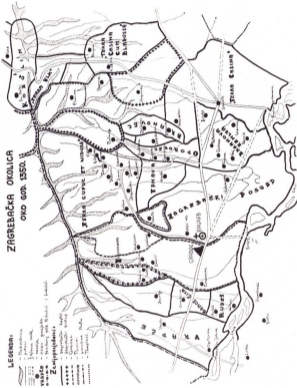
vec sigurno postojalo u to doba. U ispravi kralja Andrije iz 1217 godine čitamo: »et ibi transitur et per transitum adVINEAS CIRIACI PREPOSITUS et per viam ascendit ad montem...«. Dakle, vlasnik ovoga posjeda (terra Cassina cum Blagussa) Cirijak prepozit imao je vinograd (ili vinograde) na brežuljku između Kašine i Blaguše, pa je vjerovatno u blizini toga vinograda bilo selo koje je dobilo ime po vlasniku vinograda prepoštu Cirijaku-Prepoštovcu. Nije isključeno »da su kaptolski prepošti i poslije Cirijaka uživali prihode toga sela«. (R. Gajer, Radovi 11, str. 51). Vurnovec se prvi puta javlja u povijesnom izvoru iz 1252 godine i naziva se »VRUSTUN« ili »URUSTUN« predijem, ali moramo ovaj podatak uzeti vrlo oprezno i hipotetično. Zato iz 1345 imamo konkretni naziv »Vrnehp possessio in c.t. de Wgra«. Izvor iz 1438 govori nam opet o Vurnovcu — »Wrnouch«. U popisu dimova iz 1507 godine za zagrebačku županiju spominje se i »Wrnocz«, dok je u izvoru iz 1600 samo »Urnocz«. Na Glavačevoj karti lociran je na svome današnjem mjestu kao »Vurn-outzi«.

Najveći posjed, srednjovjekovni, na području Sessvetskog prigorja koji ima zagrebački Kaptol je »TERRA CASINA« čije su granice također opisane u ispravi kralja Andrije iz 1217 godine. Možda bi se moglo za ovaj posjed upotrebljavati naziv Donja Kašina, jer je zauzimala prostor oko donjeg toka potoka Kašine, ali se u izvorima javlja samo jedanput (1259 — »Casna inferior«) pa zato smatramo ispravnim mišljenje Radovana Gajera (Radovi 11, str. 37) gdje on kaže: »ova Donja Kašina je samo mali dio čitavog posjeda nazvanog »Terra Cassina«. Posjed »terra Cassina« Kaptol je dobio od nekog UTE (WTHA) po R. Gajeru ili Ote (po J. Čuku). Darivanje toga posjeda spominje se i u povelji kralja Andrije iz 1217 »kao prošli događaj« (R. Gajer, str. 37) dok J. Čuk kada opisuje granice »Casna inferior« tvrdi da je to »terra Cassina« čiji je vlasnik bio Oto. Drugi problem je u tome, što se na tom posjedu krajem XII stoljeća javljaju sela »ville Pete i Vete« i tu sada imamo različito tumačenje — R. Gajer smatra da se Pete ne može poistovjetiti s Ute (Wtha), dok J. Čuk smatra da su Pete i Ota jedna ista osoba. Vrlo teško je danas bez još detaljnijeg proučavanja izvora i dokumenata ući u srž problema. Ranije smo već naveli, da u XIV st. nestaju nazivi posjeda kaptolskog vlastelinstva iz XII i XIII st, jer Kaptol jednostavno »guta pojedine male posjede i dolazi do pojave formiranja novih vlasničkih posjeda: — posjedi (sela) u zajedničkom vlasništvu Kaptola, posjedi pojedinih kanonika i posjedi kaptolskih predijalaca« (R. Gajer, Radovi 11, str. 58).

U granicama »terra Cassina« nalazila su se i današnja sela u Sessvetskom prigorju — Sessvete, Dobrodo i Popovec. U kaptolskim Statutima iz 1334 god. Dobrodo i Popovec se spominju kao »predium Dobrodo« i »predium Popouch«. U popisu kmetova, inkvilina itd., u Zagrebačkoj županiji od 1598 za Dobrodo piše: »Dobrodo-tabelari eiusdem capituli« (Blaž Samec, Blaž Durdević i drugi), dok je Popovec »Popouch« i tu se isto nabrajaju kmetovi: Petar Novak, Antun Grdinić, Ambroz Šarec, Đuro Migić i td. Naveli smo naprijed da su se na ovome posjedu u XII st. nalazila sela »ville Pete i Vete« za koja još danas neznamo lokaciju u srednjem vijeku i koja bi to sela bila, možda, u Sessvetskom prigorju danas (povjesničari koji se bave tim problemom imaju svaki svoju verziju lokacije).

Sessvete, koje se isto nalaze na posjedu »terra Cassina« u srednjem vijeku imaju povoljan komunikacijski položaj, pored njih prolaze dvije najvažnije prometnice toga vremena — »Via exercitua« i »Via (magna) regis« i zato nije čudno što je ban Mikac 1343 postavio ovdje kraljevsku mitnicu. Kao selo Sessvete se prvi puta javljaju u Statumi zagrebačkog Kaptola u poglavlju XV (de nominibus villarum quas in comuni habemus) i tu piše: »item villam apud eccle-siam omnium sanctorum« (zatim selo kod crkve Svih Svetih). J. Čuk (Zagrebačka županija..., str. 64) smatra: »u nabranju posjeda zagrebačkog Kaptola iz 1328 god. (povelja Karla Roberta) nema Sessveta, nego se prije Gaja, danas Gajšića kod Sessvete spominje Marcišlavac (Marciz-louch) a to su onda Sessvete«. Mi se ne slažemo s takvom tvrdnjom, jer smatramo da još danas nismo utvrdili točnu lokaciju naselja Gaj u srednjem vijeku. U izvoru iz 1397 spominju se Sessvete—neki »Paulus, filius Andrey de Mendenth« (Pavle, sin Andrije, iz Sessveta) tražilo je da mu Kaptol prepíše darovnicu kralja Ludovika iz 1376 godine. Vidimo iz ove listine da je Andrija stanovnik Sessveta, da ima neke posjede i da je, možda, »nobiles« (plemeniti). Jedini »nobiles« za koje znamo da iz Sessveta su »svvečnik Martin, sin Nikole, Petar, sin Dominika i dječak Jakov, sin literate Tome« za koje J. Butorac tvrdi: »sessvetski plemići (ovi gore navedeni) držali su u vlasništvu jednu tročnu gospoštiju i grada Lovrečine 1424—1425 godine« (J. Butorac, Vrbovec i okolica 1134 — 1984 godine, str. 161). Sessvete su bile 1482 godine oplaćikane od Turaka, naime, te godine sessvetski kmetovi Tomo Šudec, Đuro Poččanovec, Jantol Nemčić, Lovrek Simonović, Ivan Cene, Lacko Šebek i Pavel zvan Ročić mole Kaptol da im radnu obavezu (tlaku) pretvori u godišnji novčani porez jer »više ne mogu izdržati turske pljačke...

**ZAGREBAČKA OKOLICA
OKO GOD. 1350.**

LEGENDA:

- Nadiobara
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put
- Put

najveće neprilike su im se događale kad nisu bili kod kuće, već na tlači» (N. Klaić, Izvori za hrvatsku povijest 1102—1526, str. 343). Na temelju popisa dike iz 1601. godine Sesvete imaju 107 kuća. Još 1475. godine Kaptol je uspio dobiti od kralja dozvolu za održavanje triju godišnjih sajмова i jednog trga u Sesvetama, ali to nije ostvario u Sesvetama već je to prenio na Cerje (1478). Vrlo je interesantan podatak iz 1600. godine, u popisu domaćinstva za kraljevski porez od 75 denara po domaćinstvu za zagrebačkoj županiji Sesvete se nazivaju »MYNDZENT» (mađarsko ime za Sesvete) i imaju 68 kućanstva koja plaćaju ovaj porez. Zagrebački kaptol, da bi zaštitio svoje posjede u Sesvetskom prigorju od prodora i pljačke Turaka započeo je krajem 15. i početkom 16. stoljeća s gradnjom kaštela (manja utvrđenja s karakterističnim tlocrtom i ugaznim kulama namijenjena smještaju manjih posjeda i obrani — M. Nadu). Znamo da su, iz povijesnih izvora, bila dva takva kaštela u Sesvetskom prigorju — u Sesvetama i Sesvetskom Kraljevcu. Oni se, doduše, spominju u izvorima iz 1634 i 1645. godine, ali su sigurno bili sagrađeni mnogo ranije. Najvjerovatnije su vojnu posadu ovih kaštela vršili kmetovi iz ova dva sela, kada je to bilo potrebno, tu se također sklanjalo stanovništvo i njihova imovina za vrijeme neprijateljskih napada. Na karti S. Glavača iz 1673. Sesvete su prikazane crtežom crkve pored koje je natpis O. O. S. S. (Omnia Sanctorum).

ULAZ U DVORIŠTE ŽUPNOG DVORA
U CERJU
(JEDAN OD NAJLJEPŠIH PRIMJERA DRVENE
ARHITEKTURE U SESVETSKOM PRIGORJU)

Sesvetska crkva je jedna od najstarijih u Sesvetskom prigorju. 1315. 13. svibnja u Zagrebu, »Augustin, biskup zagrebački objavljuje da je Mikša, sin Dionizije, prodao svoj posjed kod crkve Svih Svetih («ac terras ecclesie omnium sanctorum») Ivanečkom županu Donku (comiti Donk) za 50«. U povijesnom izvoru iz 1328. koji spominje Sesvetsku Sopnicu navodi se da je ona »Scepniche apud ecclesiam omnium sanctorum» (kod crkve Svih Svetih). U kaptolskom Statutu iz 1334. stoji (kada se nabrajaju crkve): »item ecclesiam sanctorum omnium circa magnam viam» (također crkva Svih Svetih u blizini velike ceste). Godine 1363. župnik crkve Svih Svetih je Andrija »koji je te godine bio na proštenju u Kašini o Petrovo» (I. K. Tkalčić, Povijesni spomenici grada Zagreba, tom IV, strana III). Godine 1501. župnik je u Sesvetama »Paulus plebanus omnium sanctorum» (J. Butorac, Starine 59, str. 66). Kanonske vizitacije iz 1681. daju nam podatke o crkvi: »Struktura crkve poboljšana. Jedan prozor kod glavnog oltara povećan je i utvrđen željezom i rešetkama, u sakristiji dva prozora utvrđena željezom i rešetkama». Navodi se i kapela Sv. Duha: »na groblju, nakon posljednje vizitacije popravljena, načinjen je oltar, koji će se opisati kada bude obojen».

U srednjem vijeku Kaptol ima još na ovome našem području posjed »terra Cozolyms», koji je zauzimao prostor između »Sv. Mateja na zapadu i vrha Kozolin (507 m) na istoku. U opisu meda toga posjeda spominju se još: potok Zopoth (Sopotnica?), »via Torda» (Varaždinska cesta), »via que vadit ad Glaunnicha» (cesta koja ide u Glavnicu). Ovaj posjed je bio u vlasništvu tri brata: »Potola, Berch et Petrus» koji su bili sinovi Borchia (Borka) i vuku podrijetlo od porodice Aka (Ača). Aka se zvao, »po svojoj prilici, ugarski velikaš koji je s Ladislavom došao u Slavoniju i on ga je bogato nagradio posjedima u zagrebačkoj okolini» (N. Klaić, Zagreb..., str. 57). Godine 1279. prodaje Petar zagrebačkom Kaptolu ovaj svoj posjed za »26 markah dinarha». Od te godine, za sada, nemamo više podataka o ovome posjedu pod tim imenom.

Posjedu Kozolin prvi susjed je posjed Planina koji se u povjesnom izvoru iz 1209 godine naziva »possessio Planina«. To bi mogao biti posjed kojeg su Aleksandar, sin Petra i Matej, sin Blažev (oni su isto potomci »de genera Aka«) prodali 1278 godine zagrebačkom biskupu Timoteju za »dvadeset maraka«. Planina se zatim spominje 1334 kao »Planina villa«, dok 1380 godine izvori spominju posjed Planinu »possessio Planina«, kojeg dobivaju sinovi Nikole Tota (kraljevski vitez) od glogovničkog prepozita Petra. I templari (iz Božjakovine?) polovicom XIII stoljeća imaju svoj posjed — »terra cruciferorum de Planina«, kojeg drže i u XIV stoljeću. L. Dobrenić (Po starom Moravcu, str. 41..., Viteški ređovi, str. 61) navodi da su još »1242 godine križari od Sv. Jurja sudjelovali u određivanju međe zemlje Kašine (prema ovome imali su već tada posjed u Planini)... najnovija istraživanja su pokazala da je Planina pripadala križnoscima svetog groba jeruzalemskog (CRUCIFERI de S. SEPULCHRO JERO-SOLINITANO) srednjovjekovnom redu, koji nisu bili viteški rod, ali su nosili križ na odjeći i imali svoje središte u Glogovnici«. Izvor iz 1489 spominje samo »Planvna«, iz 1543 govori nam izvor o »Planvna domini episcopi zagrabiensis«. Godine 1667 kolegij zagrebačkih isusovaca dobio je posjed u Planinama kojem su imali kuriju (non valde magna) ali uz nju su bile »staja, žitnica i podrum« (J. Adamček, Agrarni odnosi u Hrvatskoj..., str. 677). Na Glavačevoj karti iz 1673 napisano je njeno ime kao i danas — Planina.

Danas na području Sesvetskog prigorja imamo dva sela SOPNICE — Kašinsku i Sesvetsku. Obadjevu su već postajale u srednjem vijeku — Kašinska Sopnica se javlja u povjesnim izvorima prvi puta 1252 godine kao »Scepnicha terra«, dok se Sesvetska javlja mnogo ranije, 1217 godine kao »Scepnicha terra ecclesia zagrabiensis«.

Selo Adamovec dobilo je, možda, svoje ime po Adamu, sinu župana Jakoba koji je s »plemićima iz Moravča i Glavnice 1326 godine sudjelovao u parnici s Nikolom Ludbetskim oko podjele nekih zemalja u Moravcu.« (J. Čuk, Zagrebačka županija oko XIII stoljeća). Iz godine 1408 izvor nam spominje »Ivana iz Adamowca«, dok u izvorima iz 1433 i 1438 susrećemo se s niz ljudi koji u dodatku svoga imena imaju »de Adanooch, Adamowcz« (od Adamowca, iz Adamowca) kao: »Ladomerius de Adonowch«, »Dionisius, filius Emertici de Adamowcz«. Iz godine 1573 izvori nam spominju »Mathias Ladyslowch de Adamowcz« — svi oni su iz Adamowca, sela ili naselja. U popisima domaćinstva za kraljevski porez od 75 denara (godine 1600) u zagrebačkoj županiji »Michaelis Saffarych in Adamowcz« plaća za dva domaćinstva koliko i »Nicola Parys in Adamowcz«.

U blizini Sesveta, oko dva kilometra na jug, prema Savi, nalazi se danas selo Jelkovec, koje je, možda, »Jelkova Goricha« iz 1459 godine. U rukopisu Ij. Ivančana »Zagrebački kanonici od 1094—1944« navodi se »Stephanus Philipovic de Mündzenth« (Stjepan Filipović iz Sesveta). Rukom je, sa strane teksta, nadodano »povelja o plemstvu nalazi se kod porodice Filipović u Jelkovcu — Zagreb 1920«. Ljubaznošću porodice Filipović iz Jelkovca dobili smo na uvid povelju o plemstvu i povelju o vlasništvu za predij u Jelkovcu. Kanonik Stjepan Filipović je bio vrlo aktivan tijekom svoga života. On je postao kanonikom zagrebačkim, arhidakonom komarničkim 1545, godine 1563 je upravitelj kaptolskog posjeda u Petrovini (špan), zatim 1564 zajedno s kraljevskim osvjetlenikom Nikolom Humskim, kao kaptolski izaslanik, uvode F. Tahya u posjed (počovice) suvredgradsko-stubičkog imanja, dok je 1570 izabran za predsjednika suda zagrebačke županije. Na njegovu molbu Kaptol je proglasio njegovu kuću »slobodnom od strane i dao mu uživanje predijalnog prava« (dio teksta iz

CRKVA SVIH SVETIH
(SESVETE)

povelje). U toj kaptolskoj povelji se izričito naglašava da je on rođen u Jelkovcu i od tada on svojem prezimenu dodaje »od Jelkovca«. Zbog svoje crkvene i svjetovne djelatnosti dobio je od kralja Rudolfa II (i njegova brata Petar i Ivan) godine 1578 povelju kojom su postali plemići — dobili su i svoj grb. Na zasjedanju hrvatskog sabora 2. 2. 1579 potvrđena je ova kraljevska povelja i Filipovići su uvedeni u redove hrvatskog plemstva.

Selo Šašincev prostire se danas uz potok Kašinu i njegov pritek Soblinec. U povijesnim izvorima se prvi puta javlja 1531 godine kao »Czaciis locus«, kao Šašincev (današnji obliki imena) javlja se 1546 »Sasynowcz possessio«. U Šašincevu je svoje posjede imalo niz kanonika (zagrebačkih) koji su nosili isto prezime pisano u raznim oblicima — GRANDA (Granya, Grangia, Grangya). Jedan od njih, Christophoros Granya bio je 1574 prepožit čizmanski, 1578 lektor, umro je 7. 10. 1584 godine. Prije smrti napisao je oporuku iz koje saznajemo da je imao posjede u Ugarskoj i Šašincevu. Postoje dvije verzije tumačenja čitanja prezimena Granda — B. A. Krčelić kaže da se to čita hrvatski kao Granja, dok Lj. Ivančan kaže o toj porodici: »stara plemićka porodica, neki od njih su studirali u Italiji i po povratku u domovinu nastavili su pisati svoje prezime onako kako su ga pisali u Italiji (talijanizirano) ili su možda porijeklom bili iz dalmatinskih krajeva« (Lj. Ivančan, Zagrebački kanonici...). Spomenimo samo neke: Petrus de Grangia, kanonik zagrebački, lektor (1512), Georgius Grangya (mladi), kanonik zagrebački, studirao je u Padovi, Georgius de Grangya (stariji) i td. Postavlja se sada pitanje, možemo li ove Grande iz 16 stoljeća dovesti u vezu s Grandama u današnjem selu Šašincev — možemo, ali uz još intenzivnije proučavanje i istraživanje povjernih izvora. Na Glavačevoj karti iz 1673 Šašincev je pod imenom »Sasintoutzi«.

Osim kaptola, biskupa, crkvenih redova, feudalaca i »slobodna općina« Gradec imala je svoje posjede na području Sesvetskog prigorja. To su Kobiljak, Sesvetski Kraljevac, Cerje, kasnije i Dumovec. Kobiljak se u izvoru od 1275 godine naziva: »villam castri zagrabienensis, Kobilja vocatam«. I. K. Tkalčić (Povijesni spomenici grada Zagreba, tom I, str. XXXIV) o tome piše: »Kobiljak—Kobila, Kehela, Kubilia — leži Zagrebu na istoku iz sela Sesvetah te je nekada grančila s istoimenim posjedom kaptolskim i posjedom božjakovinskih templarah... tom posjedu potiče ime bez dvojbe od kobile, te bi značilo ili ždrijebarnicu (hergelju) ili konjski pašnjak«. Ovaj posjed Gradec je dobio od kralja Ladislava IV» za mnoge usluge, osobito za one koje su (građani) iskazali u najnovije doba za rata s Otonom češkim« (I. K. Tkalčić). Zagrebački kaptol je polagao pravo i na taj posjed, izbija spor koji riješava 1310 kralj Karlo Robert, naredivši banu Stjepanu Baboniću da uvede Gradec u vlasništvo posjeda i brani ga. Zagrebački kaptol ne odustaje, započinje s parnicom, tužbama, sudskim procesima, za koje I. K. Tkalčić kaže »S ovih parnica nastade grozna mržnja među jednom i drugom jurisdikcijom, otud tečajem druge polovice XIV vijeka užasna progonošta i krvoprolića«. Sesvetski Kraljevac se u povjersnim izvorima prvi puta pojavljuje 1423 kao »Kraljewch«, a današnje Cerje 1419 kao »Novakouch«, ovaj se naziv upotrebljava još 1423 ali se dodaje »Novakouch alias Cerya«.

Borba za Kobiljak između Gradeca i Kaptola traje do 1346, kada ga je sudskim putem Gradec opet dobio u vlasništvo. Godine 1433 kralj Žigmund je prodao Kobiljak, Cerje, Sesvetski Kraljevac (i još neke) za 14 000 forinti zagrebačkom biskupu Ivanu Albenu koji ih je poklonio zagrebačkom Kaptolu. Gradec traži da mu se ti posjedi vrate, opet započinju sukobi i parnice, sve to traje do 10. prosinca 1487 godine kada Kaptol »de jure« postaje vlasnik svih tih posjeda. Ti su se posjedi XV stoljeću počeli nazivati ŠTIBRA — postoje dvije verzije nastanka imena štribra. J. Adamček (Bune i otpori, str. 58) smatra da je »naziv štribartus nosto kanonik koji upravlja štribrom i u pravilu nije bio dekan«, dok N. Klaić (Društvena previranja i bune u Hrvatskoj u XVI i XVII stoljeću, str. 188) misli drugačije: »prema dekamu ili štribariusu, gospodarskom upravitelja zajedničkih posjeda, ti su se posjedi tokom vremena počeli nazivati štribra, a podložnici štribrenci (štribrensis)«. Štribru u XVI i XVII stoljeću sačinjavale su seoske općine Sesvete, Sesvetski Kraljevac i Dumovec. Početkom 17 stoljeća u Štribri dolazi do buna seljaka protiv svoga feudalnog gospodara — Kaptola. Bile su tri bune: prva od 1608 —1610, druga od 1632—1636 i treća 1654 godine. Mi nećemo ulaziti u problematiku nastojanja ovih buna, zato ćemo na izložbi pokušati prikazati barem dio povjersnih izvora—dokumenata iz kojih se mogu vidjeti uzroci i razlozi bune štribrenaca.

